

DÔSLEDKY VETERNÝCH KALAMÍT V LESOCH SR Š. P. BANSKÁ BYSTRICA

JÁN ŠTEFÁNIK, JÁN ŠVANČARA, JÁN KOVALČÍK

Úvod

Výrazné klimatické zmeny ovplyvňované globálnou klímou sa čoraz viac negatívne prejavujú na výskyte a pôsobení škodlivých faktorov na lesných porastoch a ich zdravotnom stave. Extrémne teplé roky 2005, 2006 a 2007 sú všeobecne prisudzované prebiehajúcej klimatickej zmene. Súhrnné množstvo zrážok bolo priemerné a ich distribúcia počas uvedených rokov bola nevyrovnaná. So stúpajúcou transpiráciou drevín tiež zároveň so zvyšovaním teploty vzduchu a pôdy počas vegetačného obdobia dochádzalo k veľkému úbytku pôdnej vlhkosti.

Uvedené klimatické extrémny v ostatnom desaťročí viackrát spôsobili vážne škody na lesných ekosystémoch. Striedanie teplotných výkyvov prináša rozkolísanosť a nestabilitu vzdušných prúdov, ktoré sa automaticky prejavujú v odpovedajúcich borivých až smršťových vetroch. Teplotné výkyvy však spôsobovali opakujúci sa nárast a zvyšujúcu sa intenzitu borivých vetrov, ktoré vyúsťovali do veterných smrští spôsobujúcich rozvrátenie až zničenie celých komplexov lesných porastov bez rozdielu veku a drevinového zloženia.

Ak sa len niekoľko rokov vrátíme späť, tak už od roku 2000, až po rok 2007 vznikol rad veľkoplošných a maloplošných smršťových veterných kalamít, ktoré nasvedčujú tomu, že Slovensko sústavne ovplyvňujú globálne klimatické zmeny a ich vplyvom bolo v takmer dvojročných intervaloch v Lesoch SR, š. p. poškodené, a do roku 2008 evidované asi 13,5 milióna m³ ihličnatého kalamitného dreva.

Klimatické poruchy v mesiacoch október, až december 2002, tiež v začiatku roka 2003 negatívne zasiahli a poškodili lesné porasty v severných až severovýchodných oblastiach Slovenska, a ich výsledok „veterná smršť“, zanechala množstvo sústredených a roztrúsených kalamít. Za uvedené obdobie opakujúce sa nárazové vetry vývratmi a zlomami poškodili a zničili hospodárske a ochranné lesy do nadmorských výšok až 1 300 metrov nad morom. Kalamitami boli silne poškodené významné chránené územia, prírodné rezervácie a ich ochranné pásma, v súčasnosti CHKO Horná Orava, lokality Babia hora a Pilsko s množstvom sústredenej kalamity 500 m³, ďalej Prírodná rezervácia Šramková v Národnom parku Malá Fatra s množstvom sústredenej kalamity 5 000 m³, všetky v správe odštepného závodu Námestovo. V OZ Žilina priľahlá lokalita Šramkovej, Šútovska dolina bola poškodená sústredenej kalamitou v množstve 3 000 m³. V OZ Čierny Balog v PR Dobročský prales PR Hrončeký Grúň v množstve ihličnatej kalamity 5 500 m³. V OZ Rožňava v NP Slovenský raj v LHC Ladová a Stratená bolo veterným živlom poškodené celkom 300 m³ sústredenej kalamity, z toho ihličnatej 250 m³. V OZ Prešov v NP Slovenský raj, PR Sokol a Kysel', Piecky, Kokošovce bolo poškodené celkom 1 200 m³ kalamity, z toho 800 m³ ihličnatej. V OZ Kriváň v CHKO Poľana bolo kalamitou vplyvom veterného živla zničené celkom 10 000 m³ lesa, z toho ihličnatého 9 600 m³. V OZ Revúca, v NP Muránska planina vznikla ihličnatá kalamita prevažne roztrúsená v množstve 5 200 m³.

Za takmer zničenú lokalitu škodlivými činiteľmi a to konkrétne veterným živlom a človekom je možné považovať PR Fabovu hoľu, kde od roku 1996, až po rok 2005 v dvoch etapách veterné smršte vyvrátili a poškodili 8 000 m³ kalamity. V OZ Beňuš 3 000 m³ a v OZ Čierny Balog 5 000 m³.

V období rokov 2000 až 2004, bolo veternými živelnými kalamitami poškodené a zničené v 4. a 5. stupni ochrany v chránených územiach v správe Lesov SR š. p. Banská Bystrica celkom 17 300 m³ drevnej hmoty s prevahou ihličnatých lesných porastov.

Vzniknuté kalamity, najmä v ihličnatých oblastiach a ihličnatých porastoch s prevahou za-
stúpenia dreviny smrek sa dňom vzniku stali nebezpečnou základňou a časovanou náložou pre
premnoženie podkôrných a drevokazných škodcov. Od tohto termínu vznikol zápas neodbor-
níkov z mimovládnych organizácií a ich pochlebovačov zo štátnej ochrany prírody s odborne
fundovanými lesníkmi a odborníkmi lesníckych inštitúcií o prednostné a urýchlené realizo-
vanie priamych ochranných a obranných opatrení vrátane spracovania kalamít so zabezpečením
následnej obnovy lesných porastov na plochách po živelnej kalamite.

Vývoj a dôsledky rozsiahlych kalamít

Veterná smršť 19. 11. 2004 v objeme 1,7 milióna m³ kalamitného dreva najviac postihla
hospodárske lesy v odštepných závodoch Beňuš, Čierny Balog, Liptovský Hrádok, Námesto-
vo a Revúcu. Poškodila a zničila lesné porasty v Nízkyh Tatrách, Slovenskom rudohorí,
Oravy, Muránskej planiny. Po spresnení všetkej kalamity na konci roka 2004 bolo v Lesoch
SR š. p. zaevidované celkové množstvo ihličnatej kalamity 2 536 tisíc m³ z tohto množstva
závody postihnuté veternou smršťou evidovali 1 567 tisíc m³ živlom poškodenej ihličnatej
kalamity

Aby sme predišli predpokladanej hrozbe z premnoženia podkôrných a drevokazných škod-
cov v poškodených a zničených lesných porastoch veternou smršťou, ihneď v spolupráci
s Lesníckou ochranárskou službou bola vypracovaná a zrealizovaná „Stratégia boja proti
hmyzím škodcom v OZ postihnutých veternou smršťou zo dňa 19. novembra 2004“. Uvedený
dokument bol vypracovaný formou opatrení pre kalamitné OZ na roky 2005 a 2006 a zároveň
bola rozvinutá aj administratíva žiadostí na obvodné úrady životného prostredia s požiadaním
o povolenie sprístupnenia, chemickej ochrany pozemnej aj leteckej do kalamitných plôch. Po
absolvovaní náročných jednaní s orgánmi ochrany prírody a doručenia „Rozhodnutí“ boli
vykonané v odsúhlasených lokalitách rozhodujúce obranné opatrenia. Vo všetkých smršťo-
vých závodoch v porastoch s roztrúsenou kalamitou bola zrealizovaná pozemná chemická
aplikácia farebným prípravkom Cyples v 1,5 % koncentrácii.

Nakoľko z ešte nespracovanej a neprístupnej kalamity na veľkých plochách hrozilo pre-
puknutie podkôrníkovej kalamity, bola v dňoch 20.–23. 7. 2005 v súlade s rozhodnutím ob-
vodného úradu ŽP vykonaná letecká chemická aplikácia vrtuľníkom Mi-2. Aplikovaný bol
insekticíd Vaztak 10 EC v koncentrácii 0,5 % na 100 litrov vody. Vrtuľníkom boli proti pod-
kôrnikom ošetrené všetky porastové steny sústredených kalamít v piatich LHC OZ Beňuš na
rozlohe 404 ha.

Počas rokov 2005 a 2006 bola na lokalitách po spracovaní smršťovej kalamity vo všetkých
OZ zrealizovaná dôkladná obrana feromónovými lapačmi, ktorých bolo na kalamitných plo-
chách rozmiestnených v počte 13 000 kusov.

Rokom 2006 nastal zlom v úzkej spolupráci s orgánmi životného prostredia a ochrany prí-
rody. Začatá spolupráca v odstraňovaní následkov veternej smršte prestala existovať. Na žia-
dosti o povolenie spracovania kalamity v chránených územiach s 3. stupňom ochrany na lí-
niové sprístupnenie kalamitných plôch, ako aj použitia chemických prípravkov proti podkôr-
ným a drevokazným škodcom nám boli doručované zamietavé rozhodnutia obvodných úradov
životného prostredia.

Uvedený neodborný prístup kompetentných úradníkov štátnej správy a k tomu pridružujúca sa klimatická zmena dotvárali, a aj v súčasnosti sa dotvárajú dielo skazy t. j. zničenie a znefunkčnenie smrekových porastov na hornej hranici lesa.

Obrázok 1 Smršťová kalamita z 23.–24. augusta 2007 na OZ Liptovský Hrádok

Absolútne premnoženie podkôrných škodcov v dôsledku nepovoleného spracovania kalamít v Národnom parku Nízke Tatry, v Prírodnej rezervácii Fabova hoľa, NP Muránska planina a CHKO Horná Orava, je výsledok rozvrátenia smrekových porastov biotickými škodcami, najmä tých, ktoré veternú smršť prežili bez ujmy. V takto pokročilom štádiu premnoženia podkôrných a drevokazných škodcov je už neúčinný feromónový boj s podkôrníkmi, napriek enormne vysokým odchytom dospelcov do feromónových lapačových bariér. Priemerné odchty lykožrútov na jeden lapač sa pohybujú od 15 000 ks, až po 40 000 kusov, čo predstavuje silný stupeň premnoženia podkôrných škodcov.

Podkôrni škodcovia sa v súčasnosti vymykajú z rúk odborného lesného hospodára, nakoľko do území po predchádzajúcich spracovaných veterných kalamitách pribudli ďalšie smršťové kalamity. V dňoch 23.–24. augusta 2007 o rozsahu asi 800 tis. m³ a na začiatku roka 2008 v januári a februári o rozsahu asi 100 tis. m³, ktoré negatívne ovplyvnia zdravotný stav už nestabilných a podkôrnými škodcami atakovaných smrekových porastov z predchádzajúcich kalamít. Augustová kalamita a po nej nasledujúce, poškodila severnú časť NP Nízke Tatry, a oblasť Veporských a Stolických vrchov. Veterná smršť rozvrátila takmer pol milióna m³ smrekových porastov všetkých vekových tried obhospodarovaných OZ Liptovský Hrádok a asi 300 tis. m³ kalamity prevažne bukovej v OZ Rimavská Sobota. Najviac sú poškodené lesné porasty v LHC Malužiná, LHC Čierny Váh a LHC Liptovská Teplička, menej v LHC Liptovská Osada a LHC Ľubochňa. V OZ Rimavská Sobota LHC Hnúšť'a. Nakoľko je väčšia časť kalamity v neprístupných terénoch a v sústredených plochách zvyšuje sa nebezpečie a tiež riziko následnej podkôrníkovej kalamity, ktorá rozvráti a zničí ostávajúce smrečiny, pokiaľ sa nepodarí včas spracovať kalamitu. Za účelom zabránenia katastrofickým scenárom a prognózam sme v spolupráci s Lesníckou ochrannárskou službou vypracovali „Stratégiu ochranných a obranných opatrení pre kalamitný odštepny závod Liptovský Hrádok“, v ktorej sú na roky 2008 a 2009 podrobne rozpracované jednotlivé obranné postupy a asanačné technológie pre spracovanie smršťovej kalamity ako aj mechanické a chemické činnosti a aplikácie proti premnoženiu podkôrných a drevokazných škodcov. Vypracovaná „Stratégia...“, je rozpracovaná a zovšeobecnená pre všetky kalamitné OZ v Lesoch SR š. p. Banská Bystrica

Záver

Aby nezanikli smrekové porasty, ktoré v súčasnosti silne atakuje podkôrny hmyz po opakujúcich sa veterných živloch je nutné vykonať v roku 2008 celý rad účinných obranných opatrení, najmä chemických a to, pozemných na roztrúsenú kalamitu v porastoch, a bez výhrady aj leteckú chemickú aplikáciu na kalamitu sústredenú vrátane všetkých okrajov porastov na kalamitných plochách, aby sa zabránilo prieniku lykožrútov do vnútra neporušených stojacích porastov. Pre tento spôsob aktívneho boja je dôležité, aby potrebu záchrany a následnej obnovy smrekových porastov v požadovaných obranných technológiách chápali tak, ako ju chápu lesníci, najmä zodpovední pracovníci a tiež vedúci funkcionári štátnych orgánov ochrany prírody, orgánov životného prostredia pri rozhodovaní a operatívnom schvaľovaní žiadostí formulovaných za účelom záchrany a ďalšieho prežitia smrekových porastov.

Doterajší prístup niektorých zamestnancov štátnej správy životného prostredia nenasvedčuje tomu, že udržanie zdravého lesa je pre človeka a jeho zdravý život to najcennejšie.

Ing. Ján ŠTEFÁNIK
Ing. Ján ŠVANČARA
Ing. Ján KOVALČÍK, CSc.

*LESY SR, š. p.
generálne riaditeľstvo
Nám. SNP 8
975 66 Banská Bystrica
jan.stefanik@lesy.sk
jan.svancara@lesy.sk
jan.kovalcik@lesy.sk*